

Upráv řed. Předčnosti Naučnělistickéř ČSAV

ROČNÍK IV. - čís.2

LISTOPAD 1963

P R A H A

neplatí v plné míře: samy pojmy jazyk, jazyková rodina, dialekt zde mají podstatně jinou náplň, nežledě na nové pojmy, jichž musí být pro specifickou africkou problematiku užito (shluk dialektů).

Rozpor mezi obsahem pojmu je plodný a z jeho řešení může vyrůst mnoho cenných podnětů, jimiž afrikanistika poslouží obecné lingvistice.

Význam jazykovědy pro afrikanistiku je ovšem věcí jinou.

Studium jazykové problematiky je nesmírně cenné pro všechny společenské vědy, jež se Afrikou zabývají a ve svých závěrech závisejí na přesnosti závěrů lingvistiky, zvláště tchdy, bude-li v lingvistice na poli Afriky uplatněn tak široce společenský zřetel, jak se to žádá v řadě referátů na této konferenci.

Kolektiv pracovníků úkolu "Vztah jazyka a společnosti",
OU ČSAV:

Studium vztahu jazyka a společnosti v současných zemích
Asie a Afriky

Referát podává názory kolektivu na postup při řešení otázk vztahu jazyka a společnosti, zejména v oblasti jazyků Asie a Afriky, a zároveň obsahuje i některé dílčí výsledky dosavadní práce kolektivu, která dosud směřovala převážně k ujasnění problematiky. Účelem tohoto referátu tedy není řešení nadhozených problémů.

- 1./ Současný stav studia vztahu jazyka a společnosti vůbec.
 1. V poslední době se ukazuje zvýšená důležitost problému vztahu jazyka a společnosti. Souvislosti s prohlubováním plánovitého přístupu ke všem problémům společnosti; souvislosti s rozpadem koloniální sou-

stavy a konstituováním nových spisovných jazyků; souvislosti s otázkami mezinárodní dělby práce, hospodářské integrace apod.

2. Současný stav zkoumání těchto otázek neodpovídá zvýšeným nárokům.

a. Se strany marxistické teorie společnosti bylo v poslední době vynaloženo málo úsilí, aby otázka vztahu jazyka a společnosti byla znova přehodnocena. Charakter jazyka jako společenského jevu a jeho zařazení do struktury společnosti zůstávají nejasnými.

b. Se strany jazykozpytu bylo vykonáno mnoho konkrétní práce, v níž jsou obsaženy často i důležité obecné zásady (sr.v.u nás např.konferenci o marxistické jazykovědě, současné diskusi o obecné češtině apod.). Celkově je však možno říci, že soustavné studium těchto otázek není dosud rozvinuto.

3. K zlepšení této situace je proto třeba zintensivní teoretického studia příslušných otázek.

2./Stav studia vztahu jazyka a společnosti v oblasti jazyků Asie a Afriky zajména v ČSSR.

1. Dosavadní lingvistická práce v oblasti jazyků Asie a Afriky musela být vzhledem k nutnosti jazykové výchovy nových specialistů zaměřena hlavně na přípravu pomůcek jazykové výuky a k jejich sestavení nezbytný výzkum gramatické struktury jazyků. Nutnost jazykové výchovy trvá a tím i nutnost dalšího prohloubeného gramatického studia.

2. Studium jazyků Asie a Afriky není však možno onezvat pouze na studium vnitřní stavby jazyka. Je třeba věnovat pozornost i

a. vzájemným vztahům jazyků a dialektů(např.otázkám spisovného jazyka, kolonisačního jazyka, vícejazyč-

nosti, poměru psaného a mluveného jazyka apod.),

- b. vztahům jazyků k nejazykovým jevům a to

1.k jevům nespoločenským

2.k jevům společenským

Studium vztahů jazykových a nejazykových jevů má aspekty jak synchronické, tak diachronické; obojí je třeba rozlišovat a studovat.

- 3.Důležitost studia vztahů jazyků Asie a Afriky k příslušným společnostem vyplývá hlavně z následujících skutečností:

- a. Vnitřní struktura těchto jazyků (např. gramatika, fonologie, slovník) prodělává právě v současné opoše změny, o nichž se dá předpokládat, že jsou v přímé či nepřímé souvislosti se změnami ve struktuře společnosti příslušných zemí. Bez podrobné znalosti těchto vztahů nelze zhodnotit tendenze a další směr změn ve vnitřní struktuře těchto jazyků.
- b. Bez osvětlení těchto problémů nelze řešit celou řadu otázek ze současné společenské problematiky zemí Asie a Afriky, jako např. národnostní politiky, demokratisace společnosti, odstraňování zbytků kolonialismu v kultuře apod.
- c. Výsledky studia je případně možno použít při naší pomoci rozvojovým zemím při řešení jejich kulturních a jazykových problémů objevujících se u nich právě v současné době (vytváření a reformy spisovaného jazyka, poměr ke kolonisačním jazykům, demokratisace a obohatování slovního fondu, pomoc v otázkách jazykové politiky a jazykového školství apod.)
- d. V neposlední řadě je toto studium důležité pro teoretické zkoumání problému vztahu jazyka a společnosti vůbec. Jazyky Asie a Afriky zde poskytují velmi bohatý materiál pro situaci ve společenských formacích, které již nikde jinde neexistují.

3./Všeobecná problematika vztahu jazyka a společnosti.

Soustavné studium těchto otázek je dosud nedostačující, i když jednotlivé práce existují. Často se nerozlišují přímé a nepřímé vztahy jazyka a společnosti. Zde je především třeba problematiku systematisovat, tak abychom ji zachytili v plné šíři.

1. Problematica vztahu jazyka a společnosti z hlediska struktury společnosti. Sem patří otázky jako: jazyk a protiklad společenského bytí a vědomí (např. poměr této otázky k protikladu language a parole), vztah jazyka a geografických podmínek života společnosti, vztah jazyka a společensko biologických faktorů lidské existence (např. otázka vztahu jazyka a rasy, tzv. primitivních jazyků), vztah jazyka k výrobnímu procesu v celku a k jeho jednotlivým součástem (prac. předmětům, prac. prostředkům, výrobním nástrojům, pracovní síle apod.), jazyk a výrobní vztahy, vztah jazyka, tříd a společenských vrstev, jazyk a rodina, rod, kmen, národnost, národ, vztah jazyka a státu, jazyka a třídních organizací, vztah jazyka a církve, jazyk a jednotlivé ideologické formy, jazyk a umění, jazyk a věda (např. i jazyk a jazykověda), jazyk a společenská psychologie, vztah jazyka a různých způsobů utváření společenského vědomí (např. školní výchova, tisk, rozhlas, televize, film apod.), jazyk a jednotlivé společensko ekonomické formace, jazyk a vývoj společenské struktury (např. jazyk a revoluce, válka apod.).

2. Problematica vztahu jazyka a společnosti z hlediska struktury jazyka. Sem patří zcijněna otázky různosti vlivu společnosti na různé části jazyka, vztah společnosti a stratifikace jazyka (např. rozdílnost jazyků, geografických dialektů, sociálních dialektů, funkčních dialektů apod.), vliv společnosti na vnitřní strukturu jazyka apod.

3. Problematica vztahu jazyka a společnosti z hlediska

rozdílu mezi uvědomělými a neuvědomělými vztahy, zejména otázky jazykové politiky, její druhy, příčiny apod.

4./Zvláštnosti problematiky vztahu jazyka a společnosti v oblasti jazyků Asie a Afriky.

Struktura společností zemí Asie a Afriky zahrnuje velké množství předkapitalistických jevů (popřípadě v některých oblastech je celá předkapitalistická). Takový typ společnosti se vyskytuje vedle Latinské Ameriky jen v Asii a Africe. Jazyk v těchto společnostech lze proto studovat výhradně na materiálu Asie a Afriky (Latinská Amerika má vzhledem k silnému postavení španělštiny a portugalštiny, které jsou jinde pokročilými jazyky, v tomto ohledu poněkud zvláštní charakter).

Všechny společnosti Asie a Afriky nejsou stejného typu. To znamená, že na jejich materiálu je možno zkoumat velmi různé typy vztahu jazyka a společnosti. Modelovými případy mohou být např.:

a.Jazyky bývalých kolonií asijského typu (pokročilé společnosti s jazyky s delší kulturní tradicí) po provedení národně osvobozenecí revoluce. Jako příklad může sloužit Indie. Zvláštní pozornost je třeba věnovat otázkám jako: vlivprocesu vytváření národů v Indii na vývoj jejich jazyků, ekonomické a společenské předpoklady tohoto vývoje, společenské implikace stylové stratifikace (hindština, urdština, hindustánština, bazárú hindí jako pravá lingua franca Indic, vliv kast na jazyk apod.), podmínky působení okolních jazyků a kolonisačního jazyka na hindštinu, vývoj hindštinyk funkci státního jazyka, "přerušený vývoj" ve vztahu ke společnosti, nedostatek terminologie a způsoby řešení tohoto problému, jazyková politika vlády a jazyková politika jazykovědců apod.

b.Jazyky bývalých kolonií afrického typu po získání politické nazávislosti. Jako příklad může sloužit situace v Západní Africe. Zvláštní pozornost je třeba

věnovat otázkám jako: velká rozmanitost prvků různých společenských formací žijících vedle sebe a jejich vliv na jazyk, soužití jazyků s delší kulturní tradicí s jazyky bez delší kulturní tradice, značný stupeň jazykové různosti a její souvislosti s rozšířením dorozumívacích jazyků, nevýrovnanost mezi hranicemi současných politických útvarů a hranicemi národnostními a jazykovými. Úloha kolonisačních jazyků apod.

- c. Jazyky pokročilých ásijských společností. Jako příklad může sloužit Japonsko, které ačkoliv dosáhlo vysokého stupně společenského vývoje (od feudální společnosti v polovině minulého století k imperialismu, po válce naopak v polokoloniální závislosti na cizí velmoci), zachovává si řadu předkapitalistických přežitků projevujících se i v jazyce. Rychlý rozvoj japonštiny v posledních sto letech a problémy tohoto rozvoje je možno do určité míry pokládat za model vývoje v jiných zemích Ásie a Afriky.
- d. Jazyky ásijských společností za socialismu. Příkladem jsou zde ásijské jazyky SSSR. Model pro vývoj jiných ásijských a afrických jazyků při nekapitalistické variantě dalšího rozvoje.
- e. Srovnání vztahu jazyka a společnosti v případě "rozdělených" společností (Korea, Vietnam), vývoj na Saveru a Jihu ve srovnání se stavem před rozdělením a provedením společenských změn, zkoumání v kterých částech jazyka proběhly zněny, rozdíly v jazykové politice, vztah k spisovnému jazyku národnímu, k jazyku bývalých kolonisátorů, alfabetisace, boj proti negramotnosti, poměr k cizím slovům, diferenciace stylů (hovorový, novinový, odborný atd.) upověďování regionálních prvků, divergence spisovných jazyků, tendenze v obohacování slovníku atd. Stejné srovnání lze provést i v případě jazyků též skupiny v různých společenských formacích (turecké jazyky).

Je možno uvažovat i o jiných modelových případech, které však v současné době v OÚ není možno z personálních důvodů realisovat.

(V.Černý,L.Hřebíček,V.Miltner,J.V.Neustupný,I.Vasiljev,P.Zima)

SEKCE MATERIÁLNÍCH KULTUR

Dr.L.Hájek:

Organisace sbírek orientálního umění v západní Evropě

(Teze)

Kulturní profil západoevropských velkoměst po druhé světové válce je charakterisován růstem uměleckých muzeí a jejich aktivit. Největší expansi doznala muzea moderního umění, následují je však i muzea orientálního umění. Nová muzea orientálního umění vznikla ve Stockholmu, Londýně, Oxfordu, Durhamu, Římě, Florencii, Zuriku aj. Také bohaté programy výstavní, umělecký trh i knižní trh svědčí, že se orientální umění vedle klasického evropského umění a moderního umění dostalo ve světovém kulturním životě do velmi pevných pozic. Vývoj evropského umění, které rozbito tradiční schemata výtvarného umění, europocentrické - a též antropocentrické koncepce, přispívá značně k rozšíření pojmu orientálního umění i k jeho chápání a přijímání.

Vedle samostatných muzeí orientálního umění spravují sbírky orientálních památek velká kulturně-historická a umělecko-historická muzea jako Louvre, British Mu-